

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet olika straffrättsliga frågor i motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 1998. Motionerna gäller bl.a. olaga diskriminering, otillåten utlämning av videogram, psykiskt störda lagöverträdare och påföljdsfrågor.

Utskottet avstyrker samtliga motioner.

Till betänkandet har fogats elva reservationer och tre särskilda yttranden.

Motionerna

1998/99:Ju208 av Lennart Fridén (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krafttag mot klotter.

1998/99:Ju701 av Maud Ekendahl och Anita Sidén (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att återinföra olaga intrångsbegreppet för butiksägare.

1998/99:Ju703 av Ola Karlsson och Jeppe Johnsson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av mängdrabatt vid upprepad brottslighet.

1998/99:Ju704 av Ragnwi Marcelind (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angetts om särskild påföljd för klottrare,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts då det gäller förebyggande informationsinsatser i skolorna,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angetts om att det ska vara tillåtet att visitera misstänkta klottrare.

1998/99:Ju706 av Kerstin Kristiansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpt straff för smuggling.

1998/99:Ju707 av Marie Granlund (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bristande regelverk för utförsel av stöldgods.

1998/99:Ju709 av Barbro Westerholm m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av lagstiftningen som rör utdömning av straff för riktat våld och brott mot homosexuella,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Brottsförebyggande rådets roll i arbetet med att förebygga våldsbrott riktade mot homosexuella,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om polisens utredningar av riktade brott och våld mot homosexuella,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokala insatser för att förebygga våld mot homosexuella,

1998/99:Ju711 av Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att bekämpa vardagsbrottslighet i form av klottring.

1998/99:Ju712 av Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att bekämpa vardagsbrottslighet i form av cykelstölder.

1998/99:Ju713 av Kia Andreasson (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att domstolen skall avgöra straffpåföljden elektronisk övervakning.

1998/99:Ju903 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till straffskärpning för grovt narkotikabrott i enlighet med vad som anförts i motionen,

1998/99:Ju904 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

15. att riksdagen begär förslag om livstids fängelse för grov narkotikabrottslighet i enlighet med vad som anförts i motionen,

31. att riksdagen hos regeringen begär förslag om påföljd för behandling av psykiskt störda brottslingar i enlighet med vad som anförts i motionen,

1998/99:Ju907 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

12. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring enligt vad i motionen anförts om att avskaffa livstidsstraff och ersätta det med tidsbestämda straff,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att psykiskt störda och sjuka inte skall dömas till fängelsestraff,

1998/99:Ju908 av Jerry Martinger (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tulltjänstemans åligganden och befogenheter.

1998/99:Ju916 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av delgivningsreglerna i enlighet med vad som anförts i motionen,

1998/99:Ju917 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av de nuvarande bestämmelserna i 16 kap. 10 c § brottsbalken om otillåten utlämning av film eller videogram i enlighet med vad som anförts i motionen,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om livstidsstraffet,

1998/99:Sf612 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett vidgat tillämpningsområde för brottet olaga diskriminering,

1998/99:Sf635 av Yvonne Ruwaida (mp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att tillsätta en utredning för att se över frågan om att omvandla lagen om olaga diskriminering i brottsbalken till en ren civilrättslig lagstiftning,

1998/99:So258 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kriminalisering av brukaren,

1998/99:So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den lagändring som Straffansvarsutredningen föreslår rörande skyldighet att ingripa vid brott mot liv och hälsa,

Utskottet

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 1998. Motionerna rör frågor om brott samt straff och andra påföljder.

Utförsel av stöldgods

I motion Ju707 (s) förespråkas ett generellt exportförbud avseende stulen egendom. Genom ett sådant förbud skulle tullen enligt motionären få rätt att göra ingripanden och få möjlighet att gå in i polisens register. I motion Ju908 (m) efterfrågas större möjligheter för tulltjänstemän att ingripa mot utförsel av stöldgods.

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden. Senast skedde det i betänkandet 1997/98:JuU9 s. 6. Sammanfattningsvis innebär regelverket på området att tullens personal inte kan ingripa mot utförsel av stöldgods i andra fall än när en misstänkt anträffas på bar gärning eller flyende fot, dvs. här gäller den rätt att ingripa mot brott som tillkommer envar enligt rättegångsbalken. Detta hänger samman med att tullens uppgift är att kontrollera att reglerna om in- och utförsel av varor följs och inte att efterforska och beivra brott. Tullens rätt generellt att ingripa mot utförsel av gods begränsar sig därför till sådant gods för vilket tull, annan skatt eller avgift skall betalas till staten eller som enligt stadgande i lag eller författning inte får utföras. Stöldgods utgör inte sådant gods som inte får föras ut ur landet. I det nyss nämnda betänkandet avstyrkte utskottet ett motionsyrkande liknande de nu

aktuella med hänvisning till en pågående översyn av lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Inom Finansdepartementet har en översyn gjorts av varusmuggningslagen. Resultatet av översynen har presenterats i departementspromemorian Ny smuggningslag m.m. (Ds 1998:53). I promemorian föreslås bl.a. att varusmuggningslagen skall upphävas och ersättas av en ny lag om straff för smuggling.

När det gäller den typ av brottslighet som avses med motionsyrkandena anför sammanfattningsvis följande i promemorian. I syfte att åstadkomma en effektivare bekämpning av den ifrågavarande brottsligheten och samtidigt få till stånd ett bättre utnyttjande av tullens, Kustbevakningens och polisens samlade resurser förordas att Tullverket och Kustbevakningen ges särskilda befogenheter att medverka vid bekämpning av brott som avses i 8–10 kap. brottsbalken (BrB) beträffande varor som någon står i begrepp att föra ut ur landet. 8–10 kap. BrB innehåller straffbestämmelser om egendomsbrott, dvs. stöld-, bedrägeri- och förskingringsbrottslighet. Inom ramen för dessa brottstyper faller också exempelvis häleribrottsligheten. Saken behöver emellertid beredas ytterligare, framhålls det i promemorian, varför något egentligt lagförslag inte läggs fram i denna.

I promemorian presenteras emellertid en skiss som går ut på att tulltjänstemän och tjänstemän vid Kustbevakningen ges befogenheter att ingripa med tvångsmedel vid misstanke om nu åsytad brottslighet. Sålunda förordas att dessa tjänstemän ges rätt att hejda fordon eller andra transportmedel, om det finns anledning anta att transportmedlet eller egendom som fraktas med detta varit föremål för brott enligt 8–10 kap. BrB. Rätten att hejda transportmedel skall också gälla om det annars behövs för att i brådskande fall gripa personer som misstänks för dessa brott, för att ta egendom i beslag och för att företa husrannsakan. Det sistnämnda tvångsmedlet kan behövas ibland, när egendomen exempelvis utgörs av en bil. Det är här fråga om motsvarande befogenheter som tillkommer polismän i brådskande fall. Tvångsmedelsanvändningen förordas bli begränsad till de gränsnära områdena eller annars sådana områden som har direkt förbindelse med utlandet.

Avsikten är inte att Tullverket eller Kustbevakningen skall ges rätt att inleda förundersökning rörande de nu aktuella brotten. Förundersökningarna skall alltså även fortsättningsvis utföras av polis och åklagare. På Tullverkets och Kustbevakningens tjänstemän skall ankomma att ingripa primärt när egendom som misstänks vara föremål för egendomsbrott skall föras ut ur landet. När sålunda en misstänkt person har gripits eller ett beslag gjorts skall den gripne och det beslagtagna jämte en redogörelse för ärendet skyndsamt överlämnas till undersökningsledaren eller åklagaren, som omedelbart skall pröva om åtgärderna skall bestå.

Promemorian har remissbehandlats och bereds nu i Regeringskansliet. En proposition på grundval av promemorians förslag kan komma i början av år 2000.

Utskottet anser att det är angeläget att frågan om tullens möjligheter att agera mot utförsel av stöldgods regleras på ett sätt som kan bidra till att stävja sådan utförsel. Som ovan framgått övervägs emellertid spørsmålet inom ramen för det pågående arbetet med en ny lag om straff för smuggling.

Ansvar för varusmuggling

I motion Ju706 (s) yrkas – som motionen får förstås – att strikt ansvar för varusmuggling införs för ägare och förare av fordon, i vilka smuggelgods anträffas. Fordon, som fraktar smuggelgods, bör enligt motionärernas uppfattning förverkas.

Ansvar för överträdelse av straffbuden i varusmuggningslagen förutsätter att gärningsmannen handlat med uppsåt eller, i vissa särskilt angivna fall, av grov oaktsamhet. Gärningsmannen skall alltså ha förfarit på ett sätt som uppfyller de i den tillämpliga paragrafen uppställda objektiva förutsättningarna för straffansvar, och förfarandet skall ha skett med den grad av subjektiv insikt som krävs enligt det enskilda straffbudet. En person som är ägare till eller förare av ett fordon, i vilket smuggelgods anträffas, kan alltså inte straffas enbart i sin egenskap av ägare eller förare.

En bestämmelse som i viss mån anknyter till motionärernas önskemål finns i 7 § varusmuggningslagen. Enligt den paragrafen gäller att om gods påträffas undandolt i fartyg, luftfartyg eller tåg, på plats som inte är upplåten till medföljande resandes personliga begagnande, och framgår av omständigheterna, att varusmuggling, som inte är ringa, är tillämnad eller har ägt rum, döms befälhavaren för bristande tillsyn över transportmedel till böter, om han inte gjort sig skyldig till något annat brott enligt varusmuggningslagen. Har han gjort vad som på honom skäligen ankommit för att förhindra varusmuggling, undgår han dock ansvar. Motsvarande regel gäller när tillsynen delegerats till annan person med befälsgrad.

I departementspromemorian Ny smugglingslag föreslås att den nu redovisade paragrafen skall avskaffas, eftersom det i praktiken visat sig närmast omöjligt att bevisa att en befälhavare eftersatt sin tillsynsskyldighet.

När det gäller förverkande finns bestämmelser i bl.a. varusmuggningslagens 9 och 10 §§. Enligt 9 § skall gods som har varit föremål för varusmuggling eller försök därtill förklaras förverkat jämte kärl eller emballage, vari godset förvaras. Finns egendomen inte i behåll, skall värdet av den förverkas. Om ett förverkande är uppenbart obilligt, får det helt eller delvis efterges. Har egendomen, eller särskild rätt till den, förvärvats av någon som var i god tro, skall förverkande inte ske.

Enligt varusmuggningslagen saknar det egentlig betydelse för förverkande-frågan om brottet har begåtts av ägaren till egendomen eller av någon annan.

Enligt 10 § får hjälpmedel, som har använts vid bl.a. varusmuggling eller försök till sådant brott, förklaras helt eller delvis förverkade, om det är påkallat till förebyggande av sådan brottslighet eller det annars finns särskilda skäl, allt under förutsättning att ägaren eller någon i dennes ställe uppsåtligen har förövat gärningen eller medverkat till denna och ett förverkande inte skulle vara uppenbart obilligt. Finns egendomen inte i behåll, får i stället värdet av den förverkas. Förverkande får dock inte ske hos den som i god tro har förvärvat egendomen eller rätt till den. Rätten kan i stället för att besluta om förverkande föreskriva åtgärd till förebyggande av missbruk.

Med hjälpmedel i 10 § avses i första hand transportmedel som använts vid brottet samt väskor, lådor och annat som smuggelgodset har förvarats i. Föremålen behöver inte vara speciellt konstruerade för smuggling, utan det är tillräckligt att de har kommit till användning i samband med brottet.

De nu redovisade bestämmelserna är fakultativa. I förarbetena framhöll emellertid departementschefen – under hänvisning till förverkandereglernas förmodade starkt brottsförebyggande effekt – att smuggelgods som regel borde förverkas, så snart det inte framstod som uppenbart obilligt (oskäligt). Smugglade alkohol- och tobaksvaror liksom varor som var förenade med säkerhetsrisker borde förverkas undantagslöst. I fråga om hjälpmedel framhöll departementschefen att förverkande borde ske först och främst när det var påkallat för att förebygga fortsatta brott men också som regel vid mycket grov brottslighet (K M prop. nr 115 1960 s. 74 f).

I betänkandet Ny smugglingslag föreslås också bestämmelser om förverkande. Dessa skiljer sig från gällande regler bl.a. genom att de ger möjlighet till förverkande även vid brott som begås av oaktsamhet, som inte är grov.

Utskottet vill framhålla att i svensk rätt ansvar för brott – med undantag för det formella ensamansvaret för bl.a. ansvariga utgivare i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen – förutsätter att gärningsmannen handlat uppsåtligen eller, när det särskilt anges, av oaktsamhet. En bärande tanke bakom kravet på att gärningsmannen skall ha handlat uppsåtligen eller av oaktsamhet kan sägas vara att endast den som haft möjlighet att rätta sig efter lagen, men inte gjort det, skall kunna straffas. Ett strikt ansvar för varusmuggling av det slag som förordas i motionen är, enligt utskottets mening, oförenligt med grundläggande straffrättsliga principer. När det gäller förverkande av fordon som fraktat smuggelgods ger, som framgått ovan, gällande lag vidsträckt möjligheter och dessa kan komma att utökas. Utskottet vill här särskilt understryka att förverkande av transportmedel kan ske inte bara när smuggelbrottet förövats av transportmedlets ägare utan också när det förövats av någon som var i ägarens ställe. Med det anförda avstyrker utskottet motion Ju706.

Olaga diskriminering

I motion Sf612 (v) begärs att bestämmelsen i 16 kap. 9 § BrB om olaga diskriminering skall få ett utvidgat tillämpningsområde. Motionärerna hänvisar till en skrift med förslag från Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO).

Straff för olaga diskriminering infördes i svensk rätt genom lagstiftning år 1970. Lagbestämmelsen, som då hade beteckningen 16 kap. 8 a § BrB, tillkom med anledning av Sveriges tillträde till Förenta nationernas den 21 december 1965 dagtecknade konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (K M prop. nr 87 år 1970). Paragrafen, som alltså numera betecknas 16 kap. 9 § BrB, har successivt utbyggt och har ett vidare tillämpningsområde än som följer av konventionen.

I 16 kap. 9 § första stycket BrB föreskrivs att en näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom till

handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra skall dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i högst ett år.

Enligt paragrafens andra stycke tillämpas den nämnda bestämmelsen också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag.

Vidare gäller, enligt paragrafens tredje stycke, att ansvar för olaga diskriminering också drabbar anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att vägra honom tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Slutligen gäller, enligt paragrafens fjärde stycke, att om någon som avses i paragrafens första–tredje stycke på där angivet sätt diskriminerar annan på grund av att denne har homosexuell läggning, inträder likaledes ansvar för olaga diskriminering.

För straffbarhet fordras att *det avgörande motivet* för gärningen varit någons ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller homosexuella läggning.

DO har i en den 29 april 1996 dagtecknad skrift till Justitiedepartementet lämnat förslag till ett vidgat tillämpningsområde för 16 kap. 9 § BrB. Förslagen innebär bl.a. att det för straffbarhet skulle räcka att *ett av motiven* för gärningen varit brottsoffrets ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller homosexuella läggning. DO anser vidare att försök, förberedelse och stämpling till olaga diskriminering bör kriminaliseras, och att det bör övervägas att kriminalisera diskriminering som sker av oaktsamhet.

I motion Sf635 (mp) begärs att en utredning skall tillsättas för att se över frågan om 16 kap. 9 § BrB bör upphävas och ersättas av civilrättslig lagstiftning. Motionärerna menar att en civilrättslig reglering skulle leda till att flera skadestånd utdömdes och vara mera effektiv än den nuvarande ordningen.

Enligt 1 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207) tillämpas skadeståndslagens bestämmelser om skyldighet att ersätta personskada också i fråga om lidande som någon tillfogar annan genom bl.a. olaga diskriminering. Bestämmelsen ger alltså rätt till ersättning för den icke-ekonomiska skada som lidandet innebär.

Skada som någon tillfogar på grund av olaga diskriminering kan också vara s.k. ren förmögenhetsskada, dvs. ekonomisk skada som uppkommer utan att någon lider person- eller sakskada. Utanför avtalsförhållanden är ren förmögenhetsskada i princip ersättningsgill endast om det särskilt anges i lag. Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott är dock alltid ersättningskyldig enligt 2 kap. 4 § skadeståndslagen.

Att de förfaringssätt som beskrivs i 16 kap. 9 § BrB är kriminaliserade innebär alltså inget hinder mot att skadeståndstalan förs. Kriminaliseringen är tvärtom en förutsättning för rätt till sådan ersättning som avses i 1 kap. 3 § skadeståndslagen. Den är dessutom, med hänsyn till svensk rätts reglering av

ansvaret för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden, ofta en förutsättning även för rätt till ersättning för sådan skada.

I fråga om beviskravet för skadeståndstalan gäller civilprocessuella regler, även om skadeståndsanspråket grundas på brott.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer regeringen under år 1999 att besluta om en översyn av 16 kap. 9 § BrB.

Enligt utskottets mening finns det inte skäl för riksdagen att föregripa den aviserade översynen. Utskottet vill dock redan nu framhålla att en avkriminalisering av olaga diskriminering inte synes ägnad att öka möjligheten att fordra skadestånd för sådana förfaranden. Utskottet avstyrker såväl motion Sf612 som motion Sf635.

Brott mot homosexuella

I motion Ju709 (fp) begärs att en översyn skall göras av tillämpningen av brottsbalkens straffvärdebestämmelser när det gäller brott mot homosexuella. Vidare anser motionärerna att brott som riktats mot homosexuella bör handläggas av särskilda utredare inom polisen, och att lokala brottsförebyggande insatser mot sådana brott bör vidtas. Slutligen anser motionärerna att brottsförebyggande rådet (BRÅ) bör få i uppdrag att motverka våld och annan brottslighet som riktas mot homosexuella.

I 29 kap. brottsbalken meddelas bestämmelser till ledning för bl.a straffmätning.

Enligt 29 kap. 1 § BrB gäller sålunda att straff skall, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Vid bedömningen av straffvärdet skall särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.

I 29 kap. 2 § BrB räknas upp ett antal försvårande omständigheter som särskilt skall beaktas vid bedömningen av straffvärdet. Av intresse i förevarande sammanhang är punkten 7. Av denna följer att som en försvårande omständighet skall särskilt beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet.

Den ifrågavarande bestämmelsen tillkom genom lagstiftning år 1994 (prop. 1993/94:101, bet. 1993/94:JuU13, rskr. 1993/94:298). När det gäller motiven för lagrummet anförde departementschefen, såvitt nu är av intresse, följande i propositionen. Skyddet enligt straffskärpningsgrunden borde inte begränsas till dem som bestämmelsen om hets mot folkgrupp tog sikte på utan borde också omfatta andra diskriminerande motiv av jämförligt slag, t.ex. fall där ett motiv för brottet varit att kränka någon på grund av dennes sexuella läggning. Den särskilda straffskärpningsgrunden borde således erbjuda ett förstärkt skydd i sådana fall där ett motiv för brottet varit att åstadkomma en kränkning på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller annan liknande omständighet. Det borde därvid understrykas att något av de i bestämmelsen upptagna motiven inte behöver ha varit det

enda eller ens det huvudsakliga motivet för brottet för att bestämmelsen skall kunna tillämpas (prop. s. 22 f).

Enligt vad utskottet inhämtat arbetar BRÅ med bekämpandet av s.k. hatbrott, varmed förstås brott som begås mot personer som uppfattas som avvikande. Våldsbrott som riktas mot homosexuella på grund av deras sexuella läggning anses tillhöra denna brottskategori. BRÅ deltar i kampanjer mot hatbrott i skolorna och stöder också studier på platser där uppmärksammade hatbrott ägt rum.

Av regleringsbrevet för polisväsendet för budgetåret 1999 framgår att kampen mot våldsbrottslighet skall prioriteras.

Här kan nämnas att regeringen den 20 augusti 1998 tillsatte en parlamentariskt sammansatt utredning med uppdrag att utreda frågor om straffansvar för deltagande i vissa organisationer samt vissa andra frågor med anknytning därtill (dir. 1998:66). Utredningen, vars arbete skall vara slutfört den 31 oktober 2000, skall bl.a. ta upp frågan om att straffbelägga hets mot homosexuella på liknande sätt som hets mot folkgrupp och granska argumenten för och emot en sådan kriminalisering.

Utskottet behandlade frågan om våld mot homosexuella senast i betänkandet 1997/98:JuU1 s. 72 f. Med anledning av ett motionsyrkande att BRÅ skulle ges i uppdrag att motverka våld mot homosexuella uttalade utskottet den gången bl.a. att det utgick från att frågan om brott m.m. mot homosexuella bevakades av berörda myndigheter och att så kom att ske även i framtiden. Utskottet konstaterade vidare att våldsbrott tillhörde de brott som skulle prioriteras av BRÅ. Med hänsyn härtill och till den nyssnämnda utredningen om bl.a. hets mot homosexuella fann utskottet att några ytterligare åtgärder inte kunde anses behövliga och avstyrkte motionen.

Vad gäller de nu förevarande motionsyrkandena får utskottet anföra följande. När det gäller tillämpningen av 29 kap. 2 § 7 BrB vid brott mot homosexuella synes denna fråga inte ha kommit under Högsta domstolens bedömning. Utskottet anser sig därför inte ha fog för att ifrågasätta att lagstiftarens avsikter beaktats i rättspraxis, och utskottet finner inte skäl att nu förorda en översyn av lagrummet. I fråga om övriga motionsyrkanden konstaterar utskottet att brott mot homosexuella i olika avseenden är föremål för åtgärder av berörda myndigheter såsom polisen och BRÅ. Utskottet utgår från att myndigheterna även i framtiden kommer att ägna sådana brott erforderlig uppmärksamhet. Mot bakgrund härav anser utskottet att några ytterligare uttalanden av riksdagen inte kan anses erforderliga. Utskottet avstyrker motion Ju709 i nu ifrågavarande delar.

Preskriptionsavbrott

I motion Ju916 (m) begärs att preskriptionsavbrott skall inträda redan när en misstänkt delges förundersökningsprotokollet. Enligt motionärernas uppfattning innebär nuvarande regler inte bara en risk för åtalspreskription utan också för att brottsoffret går miste om brottskadeersättning enligt brottskadelagen (1978:413).

Vad först gäller frågan om åtalspreskription hade utskottet att ta ställning till ett motsvarande motionsyrkande vid riksmötet 1997/98 (1997/98:JuU1 s. 48). Utskottet anförde den gången följande.

Av 35 kap. 1 § BrB framgår att den tidsfrist efter vars utgång påföljd för brott i allmänhet inte kan ådömas, dvs. åtalspreskription inträder, endast kan avbrytas genom att den misstänkte häktas eller erhåller del av åtal för brottet. Frågan om på vilket sätt åtalspreskription skall kunna avbrytas övervägdes ingående under förarbetena till brottsbalken. Departementschefen anförde i denna fråga att det inte fanns tillräckliga skäl att låta delgivning av misstanke om brott vara preskriptionsavbrytande. En sådan ordning skulle i många fall leda till en betydande förlängning av preskriptionsfristerna och kunna leda till processuella komplikationer, t.ex. i frågan om huruvida delgiven misstanke avsett den sedermera åtalade gärningen. Det kunde visserligen inte förnekas att de möjligheter gällande ordning gav den misstänkte att själv förhindra preskriptionsavbrott kunde leda till föga tillfredsställande resultat. Enligt departementschefen kunde emellertid varje gränsdragning, hur den än skedde, i enskilda fall medföra mindre gynnsamma konsekvenser (NJA II 1962 s. 564 f).

Efter att ha erinrat om att en annan ordning finns i skattebrottslagen (1971:69) förklarade utskottet att det inte var berett att frånga den reglering i fråga om åtalspreskriptionen som kommit till uttryck i brottsbalken och avstyrkte det då förevarande motionsyrkandet.

Såvitt avser brottskadeersättning har riksdagen nyligen antagit en lag om ändringar i brottskadelagen (prop. 1998/99:41, bet. 1998/99:JuU20, rskr. 1998/99:175). Ändringarna i denna del innebär sammanfattningsvis att rätten till brottskadeersättning kvarstår under en längre tidsperiod än tidigare. Om allmänt åtal har väckts, skall ansökan om brottskadeersättning göras inom två år från det att dom eller slutligt beslut har vunnit laga kraft. Har allmänt åtal inte väckts men förundersökning inletts, skall ansökan göras inom två år från det att förundersökningen lagts ned eller avslutats. I övriga fall skall ansökan göras inom två år från det att brottet begicks. Om det finns synnerliga skäl, kan dock en ansökan prövas även om den kommit in för sent.

I enlighet med gällande rätt skall alljämt gälla att ansökan prövas endast om brottet har anmälts till polis eller åklagare eller om sökanden visar giltig anledning till att någon sådan anmälan inte har gjorts.

Vidare innebär den nya lagen att en särskild bestämmelse om preskription av fordran på brottskadeersättning införs. Preskriptionstiden för brottet gäller som en yttersta tidsgräns för rätt till sådan ersättning oavsett vad som är föreskrivet om tid för att ansöka om brottskadeersättning. En fordran på brottskadeersättning skall preskriberas enligt samma regler som gäller för en fordran på skadestånd i anledning av brottet.

Särskilda regler om preskription av skadestånd på grund av brott finns i 3 § preskriptionslagen (1981:130). Dessa preskriptionsregler innebär bl.a. att en fordran på skadestånd i anledning av brott preskriberas tidigast tio år efter brottet men att tiden förlängs i vissa fall. Förlängning kan ske i de fall då tiden för åtalspreskription för brottet är tio år eller längre. Den nya lagregleringen innebär att också preskriptionstiden för anspråk på brottskadeersättning kan förlängas på motsvarande sätt.

När det gäller åtalspreskription är utskottet inte heller denna gång berett att frånga brottsbalkens reglering. I fråga om risken för preskription av rätt till brottskadestättning anser utskottet att de nya bestämmelserna i brottskadelagen måste anses tillräckliga för att rättsförluster för brottsoffer skall undvikas. Motion Ju916 i nu berörd del avstyrks.

Otillåten utlämning av videogram

I motion Ju917 (m) begärs en skärpning av bestämmelserna om videohandlars ansvar för otillåten utlämning av film eller videogram.

Enligt 16 kap. 10 c § första stycket BrB döms den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte till den som är under femton år lämnar ut en film, ett videogram eller en annan upptagning av rörliga bilder med ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människor eller djur för *otillåten utlämning av film eller videogram* till böter eller fängelse i högst sex månader. Från straffbestämmelsen görs vissa undantag. Sålunda gäller bestämmelsen inte filmer eller videogram som Statens biografbyrå har godkänt för visning för någon åldersgrupp av barn under femton år. Den gäller inte heller en upptagning av rörliga bilder med samma innehåll som en film eller ett videogram som har godkänts av biografbyrån. Straffbestämmelsen gäller inte heller offentliga föreläsningar av filmer eller videogram.

Ansvar enligt straffbestämmelsen ådöms inte om en upptagning av rörliga bilder försetts med ett intyg om att en film eller ett videogram med samma innehåll har godkänts av Statens biografbyrå för visning för någon åldersgrupp av barn under femton år, såvida inte intyget var oriktigt och den som har lämnat ut upptagningen insett eller bort inse detta.

Allmänt åtal för brott mot paragrafen får enligt 16 kap. 19 § BrB väckas endast efter medgivande av Statens biografbyrå.

Utskottet har flera gånger tidigare avstyrkt liknande motionsyrkanden (se 1996/97:JuU12 s. 10 f och 1997/98:JuU21 s. 22). I det sistnämnda betänkandet erinrade utskottet om att BRÅ tillsammans med Våldsskildringsrådet genomfört ett projekt där huvudfrågan varit vilken betydelse visuella våldsskildringar har för kriminella ungdomars tanke- och föreställningsvärld. Utskottet framhöll vidare att Statens biografbyrå upplyst att ansvar enligt den aktuella bestämmelsen för videohandlare i praktiken bara utkrävts vid något enstaka tillfälle. Vidare var förekomsten av olaga våldsskildringar ett mindre problem på videomarknaden i dag än tidigare.

Den nyssnämnda studien har publicerats i Våldsskildringsrådets skriftserie nr 20. Den har utförts genom intervjuer med pojkar i åldern 15–19 år, vilka vid intervjutillfället var omhändertagna och placerade på ungdomshem enligt 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

I studien konstateras bl.a. att ungdomarna i första hand förknippar våld med verklighetens våld. Ungdomarna har klara regler och gränser för när och hur våld får användas, men dessa tenderar att upphöra i kritiska situationer. Sambandet mellan ungdomarnas egna normer för våld och våldet i medier är svagt, men ungdomarna låter sig inspireras av filmer. Genom filmerna lär sig ungdomarna konkreta våldshandlingar och förhållningssätt.

Även konstitutionsutskottet har flera gånger berört frågan om spridning av våldsskildringar bland ungdom. Senast skedde det i betänkande 1997/98:KU19 s. 56 f. Konstitutionsutskottet anförde då att det utgick från att regeringen fortlöpande uppmärksammade de frågor som var förknippade med bl.a. medievåld och avstyrkte bl.a. ett motionsyrkande motsvarande det nu aktuella.

Utskottet har erfarit att regeringen tänker ta initiativ till att en utvärdering sker av tillämpningen av den aktuella straffbestämmelsen. En sådan utvärdering kommer också att beröra polisens arbetsmetoder i frågan och syfta till att se över hur närpolisverksamheten och det lokala brottsförebyggande arbetet bättre kan utformas för att komma till rätta med videohandlare som inte följer bestämmelserna. Resultatet av utvärderingen kommer att redovisas för utskottet. Utskottet anser att utvärderingen inte bör föregripas och avstyrker motion Ju917 i denna del.

Olaga intrång i butik

I motion Ju701 (m) begärs effektivare regler om olaga intrång i butik. Motionärerna anser att den som besöker en butik trots förbud av butiksinnehavaren bör kunna dömas för olaga intrång.

Enligt 4 kap. 6 § andra stycket BrB döms den som obehörigen intränger eller kvarstannar i kontor, fabrik, annan byggnad eller fartyg, på upplagsplats eller på annat dylikt ställe för olaga intrång till böter. Är brottet grovt, är straffet fängelse i högst två år.

I rättsfallet NJA 1995 s. 84 ansågs en person, som trots att han av affärsinnehavaren förbjudits att besöka en affärslokal gått in i lokalen, inte kunna dömas för olaga intrång. Mot bakgrund av vad som anförts i förarbetena till 4 kap. 6 § andra stycket BrB och straffrättens legalitetsprincip kunde, enligt vad Högsta domstolen uttalade i sina domskäl, det nämnda stadgandet inte tolkas på annat sätt än att det var avsett att utgöra ett skydd för lokaler och vissa andra utrymmen som inte är tillgängliga för allmänheten. Med hänsyn härtill kunde en affärslokal, dit allmänheten har fritt tillträde under dess öppethållande, inte anses vara en sådan lokal som åsyftas i 4 kap. 6 § andra stycket BrB.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade justitieministern den 1 maj 1993 en kommitté med uppdrag att se över frågor rörande trygghet i lokalsamhället. Kommittén, som antog namnet Trygghetsutredningen, överlämnade i november 1995 sitt slutbetänkande Trygghet mot brott – Rollfördelning och samverkan (SOU 1995:146) till regeringen. I betänkandet föreslås bl.a. att bestämmelsen i BrB om olaga intrång skall göras tillämplig på alla slag av lokaler och inhägnade områden. Betänkandet bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Utskottet kan för sin del hysa förståelse för att en butiksinnehavare kan vilja freda sig mot t.ex. snatterier genom att förbjuda en viss person tillträde till butiken. Utskottet anser emellertid att beredningen av Trygghetsutredningens betänkande inte bör föregripas. Utskottet avstyrker motion Ju701.

I motion Ju712 (kd) begärs ett tillkännagivande om vikten av att bekämpa cykelstölder. Åtgärder mot cykelstölder skulle enligt motionären vara ett sätt att visa att statsmakterna tar kampen mot vardagsbrottslighet på allvar.

Enligt kriminalstatistiken för år 1997 uppgick antalet anmälda tillgrepp av cyklar under nämnda år till 118 440. Under år 1997 klarades 1 771 sådana brott upp, vilket gav en uppläringsprocent på 1 % (Kriminalstatistik 1997, BRÅ-rapport 1998:3, s. 58).

Regeringen framhåller i budgetpropositionen för innevarande budgetår (prop. 1998/99:1, utgiftsområde 4, s. 45 f) att allmänhetens tilltro till polisen och rättsväsendet i övrigt till stor del beror på hur framgångsrik polisen är i arbetet mot vardagsbrottsligheten. En del av de nya medel som tillförs polisen för budgetåret 1999 skall användas för att förstärka närpolisen i kampen mot denna brottslighet. Regeringen framhåller i budgetpropositionen att en effektivare och mera utvecklad utredningsverksamhet kan vara betydelsefull i kampen mot vardagsbrottsligheten. Erfarenheter från försök på olika orter i landet har visat att genomströmningstiderna för utredningar av vardagsbrott har kunnat minskas.

Av regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende polisväsendet framgår att i polisväsendets verksamhetsmål ingår att insatserna mot vardagsbrottsligheten skall öka.

Utskottet vill instämma i regeringens bedömning angående betydelsen av att vardagsbrottsligheten bekämpas. Cykelstölder utgör ett typiskt exempel på sådan brottslighet. Emellertid kan det knappast ankomma på riksdagen att närmare specificera vilka slag av vardagsbrottslighet som de brottsförebyggande myndigheterna bör bekämpa. Utskottet avstyrker motion Ju712.

Elektronisk kontroll

I motion Ju713 (mp) förordas att intensivövervakning med elektronisk kontroll skall kunna beslutas av domstol som en självständig påföljd.

Enligt 1 § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll är denna tillämplig vid verkställighet av dom på fängelse, om den dömden skall undergå fängelse i högst tre månader och det inte är fråga om fängelse som förenats med skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § BrB. I fall som avses i 1 § får, på ansökan av den dömden, beslutas att fängelsestraffet skall verkställas utanför anstalt. En ansökan får inte bifallas, om den dömden är häktad eller intagen i kriminalvårdanstalt av någon annan anledning än för verkställighet av det straff som ansökan avser eller om särskilda skäl annars talar mot verkställighet utanför anstalt. Har den dömden tidigare undergått verkställighet utanför anstalt i form av intensivövervakning, får en ansökan bifallas endast om det därefter förflutit en period av minst tre år under vilken den dömden inte begått något brott som har föranlett strängare påföljd än böter. Verkställigheten sker i enlighet med lagens bestämmelser under ledning av den lokala kriminalvårdsmyndighet inom vars verksamhetsområde den dömden har sin bostad (2 §).

Verkställigheten utanför anstalt sker i form av intensivövervakning i för-
ening med ett förbud för den dömda att vistas utanför bostaden annat än på
särskilt angivna tider och för bestämda ändamål. Efterlevnaden av förbudet
skall kontrolleras med elektroniska hjälpmedel (3 §).

Kriminalvårdsstyrelsen prövar på skriftlig ansökan av den dömda frågan
om denne skall få undergå verkställighet av dom på fängelse utanför anstalt.
Styrelsen får föreskriva att frågan i stället skall prövas av en regionmyndig-
het. Har ett beslut fattats av en regionmyndighet, får det ändras av styrelsen.
Den som beslutet angår får påkalla styrelsens prövning, om beslutet gått
honom emot. Kriminalvårdsstyrelsens beslut får överklagas hos allmän för-
valtningsdomstol (9 §).

Frågan om intensivövervakning bör vara en verkställighetsform eller en
självständig påföljd berördes i propositionen 1997/98:96 Vissa reformer av
påföljdssystemet. Regeringen framhöll i propositionen att utgångspunkten
var att intensivövervakning borde vara i princip lika ingripande som verkstäl-
lighet i anstalt av ett kortare fängelsestraff, vilket talade för att intensivöver-
vakning borde användas som en verkställighetsform och inte som en själv-
ständig påföljd.

Av betydelse i sammanhanget var också att införande av intensivövervak-
ning med elektronisk kontroll som ett permanent inslag i straffsystemet mo-
tiverades av såväl humanitära som samhällsekonomiska skäl. Hur stor bety-
delse i dessa hänseenden intensivövervakningen kom att få, berodde emeller-
tid på möjligheterna att begränsa användning av intensivövervakning till
sådana fall där alternativet verkligen var en anstaltsvistelse. Om intensivö-
vervakning kom att användas även i andra fall, dvs. där påföljden annars
hade blivit någon form av kriminalvård i frihet skulle de humanitära och
samhällsekonomiska fördelarna av intensivövervakningen minska i motsva-
rande mån. Genom att införa intensivövervakning som en verkställighets-
form för kortare fängelsestraff kunde sådana effekter minimeras. Intensivö-
vervakning med elektronisk kontroll borde därför komma till stånd endast i
fall där en domstol först kommit fram till att påföljden skulle vara fängelse.

Vid bedömningen av om beslutanderätten borde ligga på domstol eller
inom kriminalvården borde vidare beaktas vilken typ av beslut det här var
fråga om. Liksom hittills var avsikten att reglerna om verkställighet av fäng-
elsestraff genom intensivövervakning skulle innehålla standardiserade krite-
rier som endast gav det beslutande organet ett begränsat utrymme för sköns-
mässiga bedömningar. En huvudregel borde sålunda vara att de dömda som
önskade avtjäna kortare fängelsestraff genom intensivövervakning med
elektronisk kontroll också skulle få göra det. Det blev därför inte fråga om
sådana kvalificerade bedömningar som domstolar var särskilt lämpade för. I
många fall kunde inte heller det nödvändiga underlaget för de bedömningar
som trots allt måste göras föreligga vid den tidpunkt då domstolen avgjorde
målet. Om inte grundkriterierna för intensivövervakningen gjordes om, vilket
regeringen inte fann motiverat, framstod domstolens medverkan inte som
ändamålsenlig (prop. s. 111 f).

Utskottet instämmer i regeringens här redovisade överväganden och av-
styrker motion Ju713.

En särskild utredare har haft i uppdrag att utreda vissa frågor inom den allmänna straffrätten (dir. 1994:39). I uppdraget har ingått att överväga vissa frågor med anknytning till det subjektiva rekvisitet (frågor om uppsåt m.m.) vid brott. Utredaren har övervägt om regelsystemet är ändamålsenligt utformat vad avser den nedre gränsen för uppsåt och bedömningen av gärningar som någon begått under självförvållat rus eller under påverkan av allvarlig psykisk störning eller under tillfällig sinnesförvirring som någon råkat i utan egen skuld. Utredaren har också utrett vissa frågor angående bl.a. medverkansansvaret inom straffrätten. Vidare har utredaren belyst ansvaret för underlåtenhet att avslöja eller hindra brott. Dessutom har frågan om en allmän skyldighet att bistå personer som befinner sig i fara för liv eller hälsa behandlats. Resultatet av Straffansvarsutredningens arbete presenterades i december 1996 i betänkandet Straffansvarets gränser (SOU 1996:185).

Psykiskt störda lagöverträdare

I 30 kap. 6 § brottsbalken finns ett förbud mot att välja fängelse som påföljd om gärningsmannen har begått det brott han döms för under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Om rätten i ett sådant fall finner att inte heller någon annan påföljd bör ådömas, skall gärningsmannen enligt samma paragraf vara fri från ansvar.

I motion Ju904 (m) begärs att det nuvarande förbudet mot att döma psykiskt störda till fängelse avskaffas – i stället skall vård beredas den dömda under verkställigheten. I motion Ju907 (v) anförs tvärtom att psykiskt störda lagöverträdare bör dömas till vård i stället för fängelse.

Frågan om påföljden för psykiskt störda lagöverträdare har tagits upp av Straffansvarsutredningen. Sammanfattningsvis kan sägas att utredningen har lämnat vissa förslag till ändringar såvitt gäller psykiskt störda lagöverträdarens ansvar men samtidigt gjort bedömningen att det krävs ytterligare utredning av reaktionssystemet.

I juni 1998 anordnade Justitiedepartementet en hearing i ämnet för att på så sätt skaffa ett underlag för den fortsatta beredningen av Straffansvarsutredningens betänkande.

Här bör även nämnas att adekvat vård och behandling av intagna med psykiska störningar är en prioriterad fråga inom kriminalvården (prop. 1998/99:1, utgiftsområde 4, s. 82).

Kriminalvårdsstyrelsen har tillsammans med Rättsmedicinalverket genomfört en studie för att belysa frågan om omfattningen och karaktären av psykiska störningar i syfte att bereda de intagna adekvat behandling. Studien kommer att presenteras inom kort.

Vidare har stödavdelningar för psykiskt störda inrättats på olika anstalter.

Frågan om påföljden för psykiskt störda lagöverträdare har behandlats av utskottet vid flera tillfällen under de senaste åren. Senast skedde det vid riksmötet 1997/98 när utskottet behandlade ett regeringsförslag om ändringar i kriminalvårdslagstiftningen (1997/98:JuU19 s. 17 f). Utskottet hänvisade då till sin vid flera tillfällen intagna ståndpunkt, nämligen att beredningen av

Straffansvarsutredningens betänkande borde avvaktas. Utskottet vidhöll den uppfattningen och avstyrkte det då föreliggande motionsyrkandet.

Enligt vad utskottet erfarit avser regeringen att under våren 1999 tillsätta en utredning som med utgångspunkt i Straffansvarsutredningens förslag skall arbeta vidare med frågan om påföljder för psykiskt störda lagöverträdare.

Utskottet anser att det aviserade utredningsarbetet inte bör föregripas och avstyrker såväl motion Ju904 som motion Ju907.

Underlåtenhet att bistå nödställda

I motion So462 (fp) yrkas att Straffansvarsutredningens förslag till lagbestämmelse om straff för den som underlåter att bistå nödställd skall genomföras.

Beträffande frågan om skyldighet att bistå nödställda innebär dagens regler att det inte finns någon generell straffsanktionerad skyldighet att ingripa i situationer som är farliga för andra personer. Vissa regler finns dock som stipulerar en skyldighet att vidta räddningsåtgärder. I 39 § räddningstjänstlagen (1986:1102) föreskrivs sålunda en allmän varnings- och alarmringsskyldighet. Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller en olyckshändelse som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara samt vid behov tillkalla hjälp. Detsamma gäller den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för brand eller liknande olyckshändelse. Skyldigheten att varna eller tillkalla hjälp är straffsanktionerad. Här kan även nämnas 5 § trafikbrottslagen (1951:649) vari s.k. smitning straffbeläggs. Vidare finns en icke straffsanktionerad bestämmelse i 14 § vägtrafikkungörelsen (1972:603) vari föreskrivs att den som med eller utan egen skuld haft del i trafikolycka skall stanna och i mån av förmåga lämna hjälp åt skadade. Även inom sjöfarten finns bestämmelser som här är av intresse. Enligt 20 kap. 7 § sjölagen (1994:1009) straffas sålunda befälhavare med böter eller fängelse i högst två år, om han försummar att lämna den som han anträffar i sjönöd all hjälp som är möjlig och behövlig för att den nödställda skall kunna räddas, förutsatt att det kan ske utan allvarlig fara för det egna fartyget eller de ombordvarande. Samma gäller om han, efter sammanstötning med annat fartyg, försummar att lämna det andra fartyget och de ombordvarande där all behövlig och möjlig hjälp för räddning ur den uppkomna faran, förutsatt att det kan ske utan allvarlig fara för det egna fartyget eller de ombordvarande. Befälhavaren är även skyldig att göra allt som står i hans makt för att rädda de ombordvarande, om hans eget fartyg råkat i sjönöd. Slutligen har befälhavare för luftfartyg enligt 5 kap. 7 § och 13 kap. 2 § 7 luftfartslagen (1957:297) om luftfartyget råkar i nöd, en straffsanktionerad skyldighet att göra allt vad han kan för att rädda de ombordvarande samt flygplanet och det gods som finns ombord.

Straffansvarsutredningen har föreslagit att det införs en särskild straffbestämmelse avseende underlåtenhet att bistå nödställd. Utredningen ansåg att det i vissa situationer föreföll finnas ett väl stort avstånd mellan vad som för gemene man torde framstå som ett i hög grad straffvärt och moraliskt förkastligt agerande och vad lagstiftningen pekade ut som straffvärt. Utredning-

en anförde att det framstod som i hög grad stötande att inte någon som helst påföljd inträdde för en underlåtenhet att bidra till räddandet av annans liv eller hälsa i situationer där detta kunnat ske utan olägenhet för den försumlige. En sådan underlåtenhet framstod också enligt utredningen för de flesta som betydligt mer straffvärd än andra beteenden som redan i dag är straffbelagda, t.ex. underlåtenhet att lämna in hittegods.

När det gällde straffbestämmelsens utformning föreslog utredningen ett straffrättsligt ansvar för den som underlät att ingripa för att bistå en person som befann sig i allvarlig fara för liv eller hälsa eller i en därmed jämförlig situation. En förutsättning för straffansvar skulle dock enligt utredningen vara att det med hänsyn till omständigheterna skäligen kunde begäras att han skulle ingripa. I ringa fall skulle inte dömas till ansvar. Till ansvar skulle vidare – enligt förslaget – endast dömas om ett ingripande kunde ske utan fara för den handlande själv eller någon annan. När det gällde kravet på åtgärder ansåg utredningen att det generellt sett inte borde ställas höga krav. I många olycksituationer borde det räcka med att man tillkallade hjälp av ambulanspersonal, polis eller brandkår. I andra situationer kunde det enligt utredningens uppfattning krävas en mer aktiv insats, t.ex. att man bistod med transportmedel för skadade personer eller att man drog upp en person, som höll på att drunkna, ur vattnet. Det borde enligt utredningen finnas en relativt god marginal till den handlingsskyldiges förmån.

Utredningen föreslog att straffet för underlåtenhet att bistå en nödställd skall vara böter eller fängelse i högst två år.

Straffansvarsutredningens förslag i denna del har remissbehandlats och förslaget bereds nu i Justitiedepartementet. Enligt vad utskottet inhämtat kommer frågan om straff för underlåtenhet att bistå nödställd att behandlas i en proposition till riksdagen under år 1999.

Utskottet behandlade vid riksmötet 1997/98 liknande motionsyrkanden (1997/98:JuU9 s.17 f). Inledningsvis konstaterade utskottet att frågan om det bör vara straffbart att underlåta att bistå nödställda är av stor betydelse. Utan att vilja föregripa resultatet av beredningen av utredningens arbete ville utskottet framhålla att en generell straffrättslig reglering av frågan kunde bidra till att lagens innehåll i högre utsträckning kom att sammanfalla med det allmänna rättsmedvetandet. Särskilt viktigt torde det vara att sådana nödsituationer som bestod i att någon utsattes för brott omfattades av en kommande reglering. Utskottet avstyrkte med dessa uttalanden då aktuella motioner.

Utskottet står fast vid sina uttalanden i betänkandet 1997/98:JuU9. Att en generell reglering av frågan om straff för den som underlåter att bistå nödställd har stöd i det allmänna rättsmedvetandet, håller utskottet för sannolikt. Skäl talar också för att Straffansvarsutredningens förslag utgör en lämplig sådan reglering. Utskottet vill emellertid inte föregripa det pågående lagstiftningsarbetet och avstyrker motion So462 i denna del.

Påföljden för grovt narkotikabrott

I motionerna Ju903 och Ju904 (båda m) begärs en lagändring så att livstids fängelse införs för grov narkotikabrottslighet.

Påföljden för grovt narkotikabrott är fängelse i lägst två och högst tio år. När fråga är om flera brott får enligt 26 kap. 2 § BrB fängelse sättas över det svåraste av det högsta straff som kan följa på brotten. Detta innebär, när det gäller grovt narkotikabrott, att påföljden som högst kan bestämmas till fängelse i 14 år. Vid återfall kan härutöver den särskilda straffskärpningsregeln i 26 kap. 3 § BrB användas. Det maximala straffet blir då fängelse i 18 år.

Enligt vad utskottet inhämtat studerar Narkotikakommissionen (dir. 1998:18) frågan om livstids fängelse som påföljd för grov narkotikabrottslighet.

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden liknande det nu aktuella. Senast skedde det i betänkande 1997/98:JuU9 s. 19. Utskottet hänvisade då till tidigare uttalanden vari bl.a. konstaterats att de straff som mäts ut för grovt narkotikabrott regelmässigt är långa och att något behov av ytterligare straffskärpning inte förelåg. Utskottet vidhöll sin tidigare intagna ståndpunkt och avstyrkte motionsyrkandena.

Utskottet står alltjämt fast vid sin uppfattning att någon ytterligare skärpning av straffen för narkotikabrott inte är erforderlig. Utskottet avstyrker motionerna Ju903 och Ju904 i nu ifrågavarande delar.

Eget bruk av narkotika

I motion So258 (v) hävdas att användning av narkotika inte bör medföra straff. Missbruket bör, som motionen får förstås, bekämpas genom att missbrukarna erbjuds rehabilitering.

Eget bruk av narkotika kriminaliserades år 1988 (prop. 1987/88:71, bet. 1987/88:JuU13, rskr. 1987/88:280). Då infördes också en särskild straffskala för ringa narkotikabrott som består i eget bruk; endast böter ingick i den. Vidare gällde att det inte skulle dömas till ansvar, om en sådan gärning uppdagats genom att gärningsmannen sökt eller underkastat sig vård.

År 1993 slopades den särskilda straffskalan (prop. 1992/93:142, bet. 1992/93:JuU17, rskr. 1992/93:221). Den allmänna straffskalan i 2 § narkotikastrafflagen (1968:64) med böter eller fängelse i högst sex månader gäller alltså även för eget bruk av narkotika. Lagändringen innebar också att den särskilda regeln om ansvarsfrihet togs bort.

Syftet med 1993 års ändring var att åstadkomma utrymme för en mer differentierad påföljdspraxis även om huvudregeln alltjämt borde vara att eget bruk skall bestraffas med böter. Departementschefen ansåg vidare att det inte fanns anledning att anta att de rättstillämpande myndigheterna vid ett ringa narkotikabrott skulle agera på ett sådant sätt att möjligheterna till vård skulle spolieras. Vidare framhölls bl.a. att reglerna om åtalsunderlåtelse i rättegångsbalken gav åklagaren stort utrymme att underlåta åtal i de fall som omfattades av den då gällande särskilda regeln om ansvarsfrihet. Utskottet delade departementschefens bedömningar angående avskaffandet av särregleringen i 2 § narkotikastrafflagen.

Här kan även redovisas en del uppgifter ur kriminalstatistiken för år 1997. Totalt lagfördes knappt 11 400 personer för narkotikabrott. Av de personer som lagfördes genom dom eller strafföreläggande hade 3 719 personer gjort sig skyldiga till narkotikabrott bestående i eget bruk. De brotten ansågs huvudsakligen som ringa narkotikabrott.

Enligt vad utskottet inhämtat studerar Narkotikakommissionen effekterna av kriminalisering av eget bruk av narkotika.

I sammanhanget kan även nämnas att det pågår en studie inom BRÅ för att bl.a. belysa effekterna av nämnda kriminalisering.

Efter 1993 års lagändring beslutade Rikspolisstyrelsen att genomföra en försöksverksamhet med metoder för analys av narkotika i urin. Verksamheten utvärderades i RPS rapport 1995:9. I rapporten konstateras sammanfattningsvis att den nya lagstiftningen om eget bruk av narkotika blivit ett effektivt verktyg för polisen i kampen mot narkotikahandlingen. Lagändringen har enligt rapporten underlättat polisens arbete när det gäller att upptäcka missbrukare i början av karriären, att hålla etablerade missbrukare under uppsikt och att motivera dem till frivillig vård samt att visa unga och presumtiva narkotikamissbrukare att upptäcktsrisken är hög.

Av Polisväsendets årsredovisning för år 1997 (s. 37) framgår att antalet provtagningar i samband med skäligen misstanke om eget bruk av narkotika ökade från 10 700 år 1996 till 11 500 år 1997.

Utskottet behandlade ett motionsyrkande av motsvarande innebörd vid riksmötet 1997/98. Utskottet ansåg då att starka kriminalpolitiska skäl talade för att all befattning med narkotika skulle vara kriminaliserad. Härtill kom att den nuvarande straffskalan i praktiken inneburit ett effektivt verktyg för polisen i kampen mot narkotikan. Utskottet såg ingen anledning att avkriminalisera bruket av narkotika och avstyrkte motionsyrkandet (1997/98:JuU9 s. 20 f).

Utskottet står fast vid den uppfattning som uttalades i det nämnda betänkandet och avstyrker motion So258 i denna del.

Vissa påföljdsfrågor

Livstidsstraffet

I motionerna Ju907 (v) och Ju918 (mp) begärs att livstidsstraffet skall avskaffas och ersättas med ett tidsbestämt straff.

Fängelse på livstid stadgas för närvarande, förutom för vissa av brotten i 22 kap. BrB om landsförräderi m.m., för ett fåtal brott, bl.a. för mord, grov mordbrand, grov allmänfarlig ödeläggelse, grovt spioneri och folkmord.

Regeringen kan av nåd tidsbestämma ett livstidsstraff. Under åren 1988–1998 tidsbestämde 16 livstidsstraff. Tidsbestämningen beslutades efter det att i genomsnitt mellan nio och tio år avtjänats och fängelsestraffen tidsbestämde till i genomsnitt mellan 17 och 18 år. Det bör dock anmärkas att det under periodens senare del finns en tendens mot en senare tidsbestämning och en längre strafftid. Av de båda personer som år 1998 fick sina livstidsstraff omvandlade fick sålunda den ene sitt straff omvandlat till fängelse 20 år efter det att han avtjänat 12 år och 10 månader, under det att den andre

fick sitt straff bestämt till fängelse 21 år och 5 månader efter avtjänade 14 år och 4 månader. I sammanhanget bör även nämnas att reglerna om villkorlig frigivning tillämpas i vanlig ordning efter det att straffet tidsbestämts.

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden (se senast bet. 1997/98:JuU9 s. 26). Utskottet kunde då inte se att det fanns skäl att föreslå ett avskaffande av livstidsstraffet.

Utskottet anser alltså att det finns ett behov av att kunna döma till fängelse på livstid vid särskilt grova brott. Utskottet avstyrker motionerna Ju907 och Ju918 i nu aktuella delar.

Påföljd vid flera brott

I motion Ju703 (m) förespråkas ett avskaffande av vad som kallats mängdrabbatten vid flera brott.

Reglerna om hur fängelse får användas som straff för flera brott finns i 26 kap. 2 § BrB. Av dem följer att fängelse får användas som gemensamt straff om fängelse kan följa på något av brotten. Fängelse på viss tid får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överstiga det svåraste straffet med mer än ett år om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år. Om det svåraste straffet är fängelse i fyra år men inte uppgår till fängelse i åtta år får det svåraste straffet överskridas med två år. Om slutligen det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre får det svåraste straffet överskridas med fyra år.

Det anförda innebär t.ex. att straffet för två eller flera fall av misshandel och/eller stöld maximalt är fängelse i tre år. Om däremot flera fall av t.ex. grov stöld föreligger till bedömning är det maximala straffet fängelse i åtta år.

Här bör även nämnas att det enligt 29 kap. 1 § BrB är den samlade brottslighetens straffvärde som skall ligga till grund för domstolens bedömning beträffande straffmätningen.

Utskottet behandlade vid riksmötet 1997/98 ett motsvarande motionsyrkande (1997/98:JuU9 s. 26 f). Utskottet konstaterade att straffmaximum i en avsevärd utsträckning får överskridas när någon skall dömas för flera brott. Härtill kommer att det alltid är det samlade straffvärdet av de brott som föreligger till bedömning som skall läggas till grund för domstolens ställningstagande i påföljdsfrågan. Utskottet ansåg mot denna bakgrund att de nuvarande reglerna erbjuder goda möjligheter att nyansera påföljdsbedömningen för det fall att den tilltalade samtidigt skall dömas för flera brott. Utskottet avstyrkte den då aktuella motionen.

Utskottet ser inget skäl att nu uttala en annan uppfattning än den som utskottet gav uttryck för vid riksmötet 1997/98. Motion Ju703 avstyrks.

Åtgärder mot klotter

Åtgärder mot klotter efterfrågas i motion Ju704 (kd). Motionären önskar en särskild straffbestämmelse mot klotter, en översyn av reglerna om kroppsvissitation och att skolan i sin undervisning bör motverka klotter. Liknande önskemål framförs i motionerna Ju208 (m) och Ju711 (kd).

Enligt 28 kap. 11 § rättegångsbalken får, om det finns anledning anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Annan än den som misstänks för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller det annars är av betydelse för utredningen om brottet. Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

För kroppsvisitation, liksom för övriga straffprocessuella tvångsmedel, gäller att den får vidtas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Av 12 kap. 1 § BrB framgår att straffet för skadegörelse är böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt 12 kap. 3 § samma balk är straffet för grov skadegörelse fängelse i högst fyra år.

Polisrättsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47) inga förändringar av förutsättningarna för kroppsvisitation. Betänkandet bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Justitieministern besvarade den 17 mars 1999 en fråga om klotter (fråga 1998/99:444). I frågesvaret framhöll justitieministern att det, i fråga om åtgärder mot klotter, var självklart att fortsätta satsningen på ett systematiskt och lokalt bedrivet brottsförebyggande arbete. Hon underströk samtidigt att det fanns skäl att göra nya överväganden i fråga om ändrad lagstiftning i vissa avseenden. När det gällde lagstiftningen måste en noggrann analys göras av vilka åtgärder som var motiverade för att på ett effektivare sätt stävja klottret. Vad gällde bl.a. förberedelsebrottets utformning och omfattning pågick redan beredning inom Justitiedepartementet och justitieministern avsåg att återkomma till riksdagen beträffande vilka åtgärder regeringen avsåg att vidta när det gällde att motverka klotter (riksdagens snabbprotokoll den 23 mars 1999 s. 9 f).

Utskottet har tidigare flera gånger haft att ta ställning till motionsyrkanden om åtgärder mot klotter (senast 1997/98:JuU24 s. 18 f). Efter att ha erinrat om att det tidigare avvisat krav på skärpt lagstiftning mot klotter, framhöll utskottet den vikt som uppfostran och annan normöverföring har när det gäller att motverka klotter; att skolan medverkade till denna normöverföring fann utskottet självklart. Utskottet underströk vidare att kroppsvisitation enligt gällande rätt kan äga rum vid misstanke om skadegörelse. Utskottet fann inte skäl att föreslå ändringar i rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsvisitation och avstyrkte det då aktuella motionsyrkandet.

Vad gäller de nu aktuella motionsyrkandena vill utskottet framhålla att det alltså står fast vid sina uttalanden i 1997/98:JuU24. Utskottet vill emellertid samtidigt instämma i justitieministerns uttalanden om behovet av att överväga ändrad lagstiftning i vissa avseenden. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att överväganden av vilka åtgärder som kan anses motiverade redan pågår inom Regeringskansliet. Med hänsyn till det pågående

beredningsarbetet anser utskottet att det inte nu erfordras några uttalanden från riksdagens sida. Utskottet avstyrker motionerna Ju208, Ju704 och Ju711.

1998/99:JuU22

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *utförelse av stöldgods*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju707 och 1998/99:Ju908,
2. beträffande *ansvar för varusmuggling*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju706,
3. beträffande *utvidgat förbud mot olaga diskriminering*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Sf612 yrkande 3,
res. 1 (v, mp)
4. beträffande *skadestånd för olaga diskriminering*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Sf635 yrkande 10,
5. beträffande *brott mot homosexuella*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju709 yrkandena 1 och 3–5,
res. 2 (fp)
6. beträffande *preskriptionsavbrott*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju916 yrkande 5,
res. 3 (m)
7. beträffande *otillåten utlämning av videogram*,
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju917 yrkande 8,
8. beträffande *olaga intrång i butik*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju701,
res. 4 (m, kd, fp)
9. beträffande *cykelstöld*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju712,
10. beträffande *elektronisk kontroll*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju713,
res. 5 (mp)
11. beträffande *psykiskt störda lagöverträdare*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju904 yrkande 31 och
1998/99:Ju907 yrkande 13,
res. 6 (m)
res. 7 (v)
12. beträffande *underlåtenhet att bistå nödställda*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So462 yrkande 5,
13. beträffande *påföljden för grovt narkotikabrott*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju903 yrkande 8 och
1998/99:Ju904 yrkande 15,
res. 8 (m)
14. beträffande *eget bruk av narkotika*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So258 yrkande 1,
15. beträffande *livstidsstraffet*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju907 yrkande 12 och
1998/99:Ju918 yrkande 18,

res. 9 (v, fp, mp)

16. beträffande *påföljden vid flera brott*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju703,

res. 10 (m)

17. beträffande *åtgärder mot klotter*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:Ju208, 1998/99:Ju704 och
1998/99:Ju711,

res. 11 (kd)

Stockholm den 27 april 1999

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlov (kd), Maud Ekendahl (m), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Göran Norlander (s), Anita Sidén (m) och Yilmaz Kerimo (s).

Reservationer

1. Utvidgat förbud mot olaga diskriminering (mom. 3)

Alice Åström (v), Yvonne Oscarsson (v) och Kia Andreasson (mp) anför:

Vi anser att det är mycket viktigt att rasism och andra former av diskriminering bekämpas. Tyvärr finns det i vårt samhälle en daglig rasism som utövas av både enskilda medborgare och myndighetsföreträdare. Arbetsgivare, hyresvärdar och andra stänger ute mörkhyade människor som talar med accent. Rasistisk diskriminering förekommer hos bostadsföretag samt i butiker, på restauranger och i andra offentliga lokaler. Polisen använder rasistiska tillmälen och ingriper ofta i första hand mot antirasister. Polis och domstolar blundar ofta för de rasistiska motiv som ligger bakom en del brottslighet. Vi anser att rättsväsendet måste prioritera kampen mot brott med rasistiska förtecken. Ett verksamt stöd i kampen mot rasism vore att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen om straff för olaga diskriminering i 16 kap. 9 § BrB i enlighet med de förslag som DO den 29 april 1996 överlämnade till Justitiedepartementet. Regeringen bör få i uppdrag att utarbeta en ny avfattning av paragrafen i enlighet med DO:s förslag och att återkomma till

riksdagen med förslag till lagändring. Vad vi nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *utvidgat förbud mot olaga diskriminering*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Sf612 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 1.

2. Brott mot homosexuella (mom. 5)

Siw Persson (fp) anför:

Enligt min mening är det nu tid att ta krafttag mot våldet mot homosexuella. Var fjärde homosexuell har, enligt en undersökning, någon gång blivit utsatt för våld eller hot om våld. Detta är oacceptabelt.

En första åtgärd vore att se över straffskärpningsbestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 BrB, som bl.a. avser att ett motiv för brottet varit offrets homosexualitet. Det är oklart om bestämmelsen fått någon praktisk betydelse och det bör utredas om den behöver skärpas.

Polisens arbete med brott mot homosexuella bör effektiviseras. Mycket talar för att särskilda utredare med specialkunskaper bör ansvara för polisutredningarna vid dessa brott. Det är också nödvändigt att det lokala brottsförebyggande arbetet särskilt tar sikte på brott mot homosexuella. Även om BRÅ redan arbetar med brott som riktas mot homosexuella på grund av deras läggning, är det önskvärt att detta arbete intensifieras.

Regeringen bör få i uppdrag att göra en sådan översyn av 29 kap. 2 § 7 BrB som jag nu förordat samt att i det kommande budgetarbetet ange prioriteringar för myndigheterna i enlighet med vad jag nu angivit. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *brott mot homosexuella*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju709 yrkandena 1 och 3–5 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2.

3. Preskriptionsavbrott (mom. 6)

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Nuvarande regler om preskription av brott innebär att den misstänkte måste häktas eller få del av åtal för att preskriptionsavbrott skall inträda. I vissa fall har den misstänkte kunnat hålla sig undan delgivning så länge att brottet preskriberats. För brottsoffret innebär detta – förutom oro och frustration över att gärningsmannen går fri – att möjligheten att få bistånd av åklagare vid talan på grund av brott går förlorad. Den som drabbats av brottet är då hänvisad till att själv föra talan om skadestånd, såvida inte detta anspråk preskriberats enligt civilrättsliga regler. Om gärningsmannen undandrar sig delgivning kan det i vissa fall också påverka brottsoffrets möjligheter att

erhålla brottskadeersättning. Ett sätt att komma till rätta med de nu redovisade problemen skulle vara att ändra delgivningsreglerna så att åtalspreskriptionen avbröts redan genom att den misstänkte delgavs förundersökningsprotokollet. Regeringen bör få i uppdrag att till riksdagen återkomma med lagförslag som tillgodoser det nu anförda. Detta bör ges regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *preskriptionsavbrott*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju916 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3.

4. Olaga intrång i butik (mom. 8)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlöv (kd), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Siw Persson (fp) och Anita Sidén (m) anför:

Vi anser att Högsta domstolens dom i rättsfallet NJA 1995 s. 84 gör det nödvändigt med en ändring av bestämmelsen om olaga intrång i 4 kap. 6 § andra stycket BrB. Som Riksåklagaren påpekade i sin revisionsinlägga i det målet används tillträdesförbud av nu aktuellt slag framför allt för att komma till rätta med personer som begått upprepade snatterier eller uppträtt störande i butikslokalen. Sådana förbud kan alltså vara väl motiverade och ägnade att förebygga brott. Enligt en BRÅ-rapport Ökad säkerhet inom handeln (BRÅ-rapport 1989:4 s. 110) är också erfarenheterna av tillträdesförbud – under den tid dessa ansågs giltiga – goda. Regeringen bör få i uppdrag att till riksdagen återkomma med lagförslag som tillåter tillträdesförbud av nu ifrågavarande slag. Vad vi nu anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *olaga intrång i butik*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju701 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 4.

5. Elektronisk kontroll (mom. 10)

Kia Andreasson (mp) anför:

Jag anser att det är domstolen som har det bästa underlaget för att bedöma om ett utdömt fängelsestraff skall verkställas genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Detta förhållande talar med styrka för att sådan övervakning bör utgöra en självständig påföljd och inte en verkställighetsform. Regeringen bör få i uppdrag att utarbeta lagförslag som medför att intensivövervakning med elektronisk kontroll blir en självständig påföljd och alltså beslutas av domstolen i det aktuella målet. Detta bör ges regeringen till känna.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

1998/99:JuU22

10. beträffande *elektronisk kontroll*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Ju713 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 5.

6. Psykiskt störda lagöverträdare (mom. 11)

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Vi är starkt kritiska till den ordning som gäller i fråga om påföljden för psykiskt störda lagöverträdare. Många av de farligaste brottslingarna finns bland dem som överlämnas till psykiatrisk vård. Till saken hör också att det är mycket svårt att bedöma om en psykiskt störd brottsling kommer att återfalla i brottslighet. Beslut om särskild utskrivningsprövning grundas i realiteten på mer eller mindre kvalificerade gissningar.

Mot denna bakgrund och med beaktande av medborgarnas skyddsintressen anser vi att det nuvarande förbudet mot att döma psykiskt störda brottslingar till fängelse bör avskaffas. Det är bara i ett fåtal fall som gärningsmannen är så allvarligt störd att han över huvud taget inte är medveten om vad han gör sig skyldig till. Endast i dessa fall anser vi att det är berättigat att straffröfklara och inte döma ut fängelse. Vård måste vid straffröfklaring dock alltid ges under sådana former att allmänhetens skyddsintresse tillgodoses.

Övriga psykiskt störda brottslingar bör i stället dömas till straff. Denna effekt har till viss del redan uppnåtts genom den lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1992. Om de som döms till straff är i behov av psykiatrisk vård skall de enligt vår mening kunna avtjäna en del eller hela straffet på psykiatrisk vårdinrättning under kriminalvårdens ansvar. När vårdbehov inte längre föreligger skall den dömda avtjäna eventuell resterande strafftid i vanligt fängelse. På motsvarande sätt skall den som fortfarande är psykiskt sjuk vid tiden för frigivning med tvång kunna överföras till psykiatrisk vårdinrättning för att där vårdas för att bli frisk innan det kan bli aktuellt med ett liv i frihet. En sådan ordning som vi nu skisserat skulle gagna såväl den psykiskt sjuke som den allmänna tryggheten i samhället.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar i enlighet med vad vi nu anför. Vårt ställningstagande innebär att vi ställer oss bakom motion Ju904 i denna del samtidigt som vi avstyrker motion Ju907 i berörd del.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *psykiskt störda lagöverträdare*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju904 yrkande 31 och med avslag på motion 1998/99:Ju907 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 6.

Alice Åström (v) och Yvonne Oscarsson (v) anför:

Vi anser att psykiskt störda lagöverträdare inte skall dömas till fängelse utan få vård på institutioner som är uppbyggda för ändamålet.

En ny och växande grupp inom kriminalvården är de psykiskt sjuka. Detta är en konsekvens av den lagändring som beslutades våren 1991 och till viss del ett resultat av att institutioner för psykiskt sjuka har avvecklats.

Att antalet psykiskt störda på fängelserna ökar medför en påfrestning på kriminalvården både vad gäller utbildning av personal och utveckling av vård och behandling. Speciellt en kategori av psykiskt störda vållar problem för straffverkställigheten. Det gäller intagna med personlighetsstörningar som tar sig uttryck i utagerande beteende, förhöjd aggressivitet och benägenhet för självdestruktiva handlingar. Dessa störningar ligger ofta bakom de brott de är dömda för. Många av dessa symptom skulle enligt tidigare praxis ha jämförts med sinnessjukdom och därmed föranlett psykiatrisk vård. Att slutet psykiatrisk vård inte längre kommer i fråga beror på att tillståndet i allmänhet inte anses behandlingsbart och att psykiatrisk vård därför skulle vara verkningslös. Enligt den nu gällande ordningen kan dessa således lika gärna sitta på anstalt.

Den beskrivna gruppen av intagna far ofta illa under fängelsetiden och deras uppträdande inverkar många gånger negativt på behandlingen av andra intagna. Utvecklingen går mot att särskilda stödavdelningar inrättas med mentalskötart utbildad personal. Denna utveckling är enligt vår mening felaktig, och vi förordar en återgång till den tidigare gällande ordningen.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar i enlighet med vad vi nu förordat med anledning av motion Ju907 i nu ifrågasatt del. Vårt ställningstagande innebär att vi inte kan ställa oss bakom motion Ju904 i denna del.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

11. *beträffande psykiskt störda lagöverträdare*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju907 yrkande 13 samt med avslag på motion 1998/99:Ju904 yrkande 31 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 7.

8. Påföljden för grovt narkotikabrott (mom. 13)

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Vi anser att det behöver sättas in ytterligare åtgärder för att bekämpa narkotikan. Bakgrunden till denna uppfattning är att unga människors tidigare så stränga attityd mot narkotika håller på att luckras upp och att såväl läkare som polis varnar för att narkotika och nya kemiska droger sprider sig allt längre ned i åldrarna.

Inom narkotikahanteringen finns enorma vinster att göra för dem som är tillräckligt hänsyns- och samvetslösa. De grova narkotikabrottslingarna profiterar cyniskt på andra människors beroende och olycka. I detta perspektiv –

och med hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet – är de straff som i dag kan utdömas enligt vår mening inte tillräckliga. Lagens strängaste straff, livstids fängelse, bör därför kunna dömas ut för grovt narkotikabrott. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändring i enlighet med vad vi nu förordar.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *påföljden för grovt narkotikabrott*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju903 yrkande 8 och 1998/99:Ju904 yrkande 15 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 8.

9. Livstidsstraffet (mom. 15)

Alice Åström (v), Yvonne Oscarsson (v), Kia Andreasson (mp) och Siw Persson (fp) anför:

Vi anser att livstidsstraffet bör avskaffas. Bakgrunden till vår uppfattning är att antalet livstidsdömda har ökat kraftigt och att benådningspraxis drastiskt har ändrats under den senaste tioårsperioden. Vi förespråkar inte någon generell sänkning av straffen. Däremot är det orimligt att den faktiska strafftiden för personer som dömts för brott, som ligger långt tillbaka i tiden, skall påverkas av samhällsutvecklingen lång tid efter brottet. Denna ordning strider som vi ser det mot kravet på rättssäkerhet och mot principen att påföljdssystemet skall vara rättvist och förutsägbart. Härtill kommer att det är regeringen som i dessa fall bestämmer strafftidens längd, vilket enligt vår uppfattning strider mot principen om att det är domstolarna som skall ha den dömande makten; regeringen är ett verkställande organ.

Vi anser mot denna bakgrund att livstidsstraffet i sin nuvarande form bör avskaffas och ersättas med ett tidsbestämt straff. Det bör ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag till lagändring.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *livstidsstraffet*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju907 yrkande 12 och 1998/99:Ju918 yrkande 18 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 9.

10. Påföljden vid flera brott (mom. 16)

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m) anför:

Enligt vår mening ger nuvarande regler inte utrymme för en tillräckligt nanserad bedömning av påföljdsfrågan när straff samtidigt skall utmätas för flera brott. Den s.k. mängdrabatten har flera negativa effekter och kan medföra att straffbestämmeleternas brottsavhållande effekt minskar.

Ett regelsystem som innebar att mängdrabatten kunde tillämpas på ett mera restriktivt sätt skulle enligt vår mening ge flera goda effekter. Det skulle sända en tydlig signal från samhället om att ytterligare brottslighet inte ac-

ceperas. Det skulle dessutom leda till färre brott och färre brottsoffer. Därmed skulle fler kunna känna ökad trygghet i tillvaron.

Vi anser alltså att brottsbalkens bestämmelser om användningen av fängelse som gemensamt straff för flera brott bör ändras så att mängdrabatten används mer restriktivt. Det bör ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag till lagändring.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *påföljden vid flera brott*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju703 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 10.

11. Åtgärder mot klotter (mom. 17)

Ingemar Vänerlöv (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Det är i och för sig tillfredsställande att frågan om ändrad lagstiftning och andra åtgärder mot klotter nu övervägs inom Regeringskansliet. Enligt vår mening kan man emellertid inte nöja sig med detta. Omedelbara åtgärder måste vidtas. Man kan t.ex. redan nu använda samhällstjänst respektive överlämnande till vård inom socialtjänsten med föreskrift om ungdomstjänst som påföljd för klottrare. I skolorna måste det förebyggande arbetet mot klotter intensifieras. Regeringen måste också skynda på beredningsarbetet. Regeringen bör få i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med förslag i linje med vad vi nu anför. En proposition bör kunna lämnas till riksdagen under hösten 1999.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande åtgärder mot klotter
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:Ju208, 1998/99:Ju704 och 1998/99:Ju711 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 11.

Särskilda yttranden

Otillåten utlämning av videogram (mom. 7)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlöv (kd), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp) och Anita Sidén (m) anför:

Vi konstaterar att regeringen efter flera års agerande från vår sida äntligen insett att regler rörande otillåten utlämning av videogram kräver extra insatser för att fungera i praktiken. Vi utgår nu från att den utvärdering som regeringen avser genomföra inleds omgående och redovisas till riksdagen innan vi på nytt måste aktualisera ett beslut om tillkännagivande för att något verkligen skall ske. Vi avstår därför från att reservera oss till förmån för motion Ju917 i denna del.

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m), Siw Persson (fp) och Anita Sidén (m) anför:

Vi anser att det i svensk lag bör införas en lagbestämmelse om straff för underlåtenhet att bistå nödställda i enlighet med det förslag som Straffansvarsutredningen presenterat. Vi delar emellertid majoritetens uppfattning att det pågående lagstiftningsarbetet inte bör föregripas. Vi har därför inte avgivit någon reservation till förmån för motion So462 i denna del.

Åtgärder mot klotter (mom. 17)

Gun Hellsvik (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m), Siw Persson (fp) och Anita Sidén (m) anför:

När det gäller åtgärder för att förebygga klotter vill vi särskilt peka på föräldrarnas ansvar att fostra sina barn och att ha uppsikt över dem. Skolans roll som normöverförare är också betydelsefull. Vidare är det viktigt att polisen har erforderliga resurser för att bekämpa denna typ av brott. Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen nu ser över vilka åtgärder som behöver vidtas mot klotter och avstår därför från att avge en reservation med anledning av motionerna Ju208, Ju704 och Ju711.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	3
Inledning.....	3
Utförelse av stöldgods	3
Ansvar för varusmuggling	5
Olaga diskriminering	6
Brott mot homosexuella.....	8
Preskriptionsavbrott.....	9
Otillåten utlämning av videogram.....	11
Olaga intrång i butik	12
Cykelstöld	13
Elektronisk kontroll	13
Straffansvarsutredningen	15
Psykiskt störda lagöverträdare.....	15
Underlåtenhet att bistå nödställda	16
Narkotika	18
Påföljden för grovt narkotikabrott.....	18
Eget bruk av narkotika	18
Vissa påföljdsfrågor.....	19
Livstidsstraffet.....	19
Påföljd vid flera brott	20
Åtgärder mot klotter.....	20
Hemställan	22
Reservationer	23
1. Utvidgat förbud mot olaga diskriminering (mom. 3), (v, mp)	23
2. Brott mot homosexuella (mom. 5), (fp)	24
3. Preskriptionsavbrott (mom. 6), (m).....	24
4. Olaga intrång i butik (mom. 8), (m, kd, fp).....	25
5. Elektronisk kontroll (mom. 10), (mp)	25
6. Psykiskt störda lagöverträdare (mom. 11),(m).....	26
7. Psykiskt störda lagöverträdare (mom. 11), (v).....	27
8. Påföljden för grovt narkotikabrott (mom. 13), (m)	27
9. Livstidsstraffet (mom. 15), (v, fp, mp).....	28
10. Påföljden vid flera brott (mom. 16), (m).....	28
11. Åtgärder mot klotter (mom. 17), (kd)	29
Särskilda yttranden	29
Otillåten utlämning av videogram (mom. 7), (m, kd, c, fp)	29
Underlåtenhet att bistå nödställda (mom. 12), (m, fp)	30
Åtgärder mot klotter (mom. 17), (m, fp).....	30